Pekka Päivänsalo
Helsingin käräjäoikeus

LAUSUNTO

30.1.2023

Asia: U 105/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä vanhemmuusasioissa sekä eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönotosta (vanhemmuusasetus)

Kiinnitän kunnioittaen lakivaliokunnan huomiota asetusehdotuksen osalta seuraaviin seikkoihin:

Yleiset tavoitteet

Ehdotuksen tavoite lasten oikeuksien parantamisesta rajat ylittävissä tilanteissa on luonnollisesti kannatettava. Kansainvälistä toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskeviin säännöksiin on ehdotuksen perusteluissa todetuin tavoin hyvä saada selvyyttä ja ennustettavuutta.

Kansallisen tuomioistuimen toimivalta

Ehdotukseen sisältyvillä toimivaltasäännöillä pyritään perustelujen mukaan siihen, että jatkossa vältettäisiin rinnakkaiset menettelyt eri jäsenvaltioissa ja mahdollisesti keskenään ristiriitaiset päätökset.

Ehdotukseen sisältyvät toimivaltasäännöt näyttäisivät kuitenkin päinvastoin avaavaan runsaasti uusia vaaran lähteitä rinnakkaisten menettelyiden osalta. Toimivallan saisi lukuisilla eri perusteilla. Useilla jäsenvaltion tuomioistuimilla voisi olla samaan aikaan toimivalta käsitellä asiaa.

Toimivalta olisi jäsenvaltion tuomioistuimella esimerkiksi siellä, a) jossa on lapsen asuinpaikka, b) jonka kansalainen lapsi on, c) jossa on vastaajan asuinpaikka, d) jossa on jommankumman vanhemman asuinpaikka, e) jonka kansalainen jompikumpi vanhempi on, tai f) jossa lapsi on syntynyt.

Mahdollisista kilpaolevista oikeudenkäynneistä aiheutuvaa riskiä on omiaan korostamaan se seikka, että ehdotukseen sisältyvät säännökset siitä, milloin asian

katsotaan ylipäätään olevan vireillä jossain toisessa tuomioistuimessa, ovat kovin tulkinnanvaraisia ja vaikeasti selvitettäviä:

Ehdotuksen mukaan asian katsotaan tulleen vireille tuomioistuimessa

a) ajankohtana, jona haastehakemus tai vastaava asiakirja jätetään tuomioistuimeen, edellyttäen että hakija ei ole sen jälkeen jättänyt toteuttamatta häneltä edellytettyjä toimenpiteitä haasteen antamiseksi tiedoksi vastaajalle;

b) jos kyseinen asiakirja on annettava tiedoksi ennen sen jättämistä tuomioistuimeen, ajankohtana, jona tiedoksiannosta vastaava viranomainen ottaa sen vastaan, edellyttäen että hakija ei ole sen jälkeen jättänyt toteuttamatta häneltä edellytettyjä toimenpiteitä asiakirjan jättämiseksi tuomioistuimeen; tai

c) jos asian käsittely aloitetaan tuomioistuimen omasta aloitteesta, ajankohtana, jona tuomioistuin tekee päätöksen käsittelyn aloittamisesta, tai jos tällaista päätöstä ei edellytetä, ajankohtana, jona tuomioistuin kirjaa asian rekisteriin.

Vaikka jätettäisiin huomiotta useasta mahdollisesta oikeuspaikasta aiheuttava merkittävä riski rinnakkaisiin menettelyihin, herää monen ehdotetun toimivaltaperusteen osalta kysymys myös siitä, onko kyseisellä tuomioistuimella ylipäätään riittävää kytkentään koko asiaan. Lapsiin liittyvien asioiden käsittelyssä hyvä periaate on se, että asiat käsitellään siinä tuomioistuimessa, jolla on paras tietämys lasta koskevista asioista. Ehdotuksessa ollaan nyt antamassa toimivalta sellaisillekin tuomioistuimille, joilla ei ole välttämättä mitään luontevaa liityntää lapsen sen hetkiseen elämään. Perusteeksi riittäisi edellä todetuin tavoin esimerkiksi se seikka, että lapsi on syntynyt jossain tietyssä valtiossa, vaikka hän ei olisi enää pitkään aikaan elänyt kyseisessä valtiossa.

Liitännäiskysymykset

Jäsenvaltiolle ehdotetaan annettavaksi oikeus ratkaista johonkin kokonaan muuhun asiaan liittyvä vanhemmuutta koskeva liitännäiskysymys, vaikka kyseinen jäsenvaltio ei olisi asetuksen nojalla muuten toimivaltainen. Liitännäiskysymyksen ratkaisulla olisi ehdotuksen mukaan oikeusvaikutuksia ainoastaan siinä menettelyssä, jossa kyseinen ratkaisu tehtiin.

Ehdotus on tältä osin kovin epäselvä. Mitkä ovat sellaisia muita asioita, joissa on vanhemmuutta koskeva liitännäiskysymys ja joissa tuomioistuin ei olisi toimivaltainen asetuksen toimivaltaperusteiden nojalla. Tältä osin on otettava huomioon se seikka, että toimivallan saisi muutenkin edellä kerrotuin tavoin kovin monella eri perusteella. Mahdollisuus ratkaista vanhemmuutta koskevia kysymyksiä ilman asetuksen toimivaltasäännösten mukaista toimivaltaa johtaisi osaltaan siihen, että vanhemmuutta koskevissa asiassa voitaisiin antaa ristiriitaisia ratkaisuja.

Sovellettava laki

Kaikkein ongelmallisemmilta ehdotuksessa tuntuu sovellettavaa lakia koskevaa 17 artikla. Ehdotuksen mukaan

1. vanhemmuuden vahvistamiseen on sovellettava sen valtion lakia, jossa synnyttäneen henkilön asuinpaikka oli lapsen syntymähetkellä, tai jos synnyttäneen henkilön asuinpaikkaa lapsen syntymähetkellä ei voida määrittää, lapsen syntymävaltion lakia.

2. Jos 1 kohdan mukaan sovellettava laki johtaa vanhemmuuden vahvistamiseen ainoastaan toisen vanhemman osalta, voidaan 1 kohdan estämättä soveltaa toisen vanhemman vanhemmuuden vahvistamiseen sen valtion lakia, jonka kansalainen ensin mainittu tai jälkimmäiseksi mainittu vanhempi on, tai lapsen syntymävaltion lakia.

Vanhemmuuden tunnustamista koskevat asiat ovat erittäin perusoikeusherkkiä asioita, joissa osapuolten oikeusturvaan on kiinnitettävä suurta huomiota. Näiden asioiden käsitteleminen on vaativaa nykyisten kansallisten säännöstenkin perusteella. Käsittelyyn voi liittyä esimerkiksi edunvalvojan määrääminen lapselle tai tarvittavien oikeusgeneettisten näytteiden ottamiseen liittyviä kysymyksiä.

Sen selvittäminen, mikä on voimassa oleva säännös toisessa jäsenvaltiossa, saati säännösten oikea soveltaminen johtaisi varsin haastaviin tilanteisiin.

Kun edellä todettu oikeuspaikkaa koskevien säännösten ”vapaamielisyys” yhdistetään siihen, että tuomioistuin johtuu soveltamaan usein jonkun toisen valtion lakia, joutuu yksittäinen lainkäyttäjä kohtuuttomien ongelmien eteen. Tällaisen asetelman luomista ehdotetulla asetuksella ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Pekka Päivänsalo
käräjätuomari

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Sirpa Pakkala
Laamanni
Helsingin käräjäoikeus
sirpa.pakkala@oikeus.fi